

KİTÂBİYAT

Yahya Beğ'in Şehzade Mustafa Mersiyesi yahut Kanuni Hicviyesi
Ahmet Atilla Şentürk,
Enderun Yayınevi, İstanbul 1998, 100+127 sayfa.

Son yıllarda Eski Türk Edebiyatı alanında ortaya konulan eserlerin ülkemizde ve yurt dışında nicelik ve nitelik bakımından önemli aşamalar kaydettiği görülmektedir. Bu yazıda tanıtmaya çalışacağımız Ahmet Atilla Şentürk'ün *Yahya Beğ'in Şehzade Mustafa Mersiyesi yahut Kanuni Hicviyesi* adıyla yayımlanan eseri bunlardan biridir. Bu çalışma her şeyden önce yazarın eski edebiyat sahasındaki "şerh-i mütûn" geleneğine yeni bir yaklaşım getirmek amacı ile yayımladığı eserler zincirinin son halkasıdır.

Kitabın konusu, XVI. yüzyılın önemli şairlerinden Yahya Beğ'in (?-1582), dönemin padişahı Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mustafa'nın (1515-1553) birtakım siyasi entrikalar sonucu öldürülmesi üzerine yazdığı ünlü mersiyesi ve onun şehhidir. Tarihte Şehzade Mustafa Olayı olarak bilinen ve derin bir infiale neden olan hadise karşısında şair kendi duygularını olduğu kadar, şehzadeyi seven ve katline üzülp yas tutan büyük bir topluluğun da hissiyatını dile getirmek için bu eseri kaleme almıştır. Fakat o, içinde Kanuni Sultan Süleyman ve Rüstem Paşa'ya açık hicivler bulunan bu manzumeyi Divan'ına almaya cesaret edememiş (bkz. b. I/3, s. 8, b. I/5, s. 12, b. IV/1, s. 47, b. V/5, s. 65 vs.) ve ölümünden sonra okunmak üzere saklamıştır (bkz. LXXXIX). Ancak başka birinin eline geçmesi sonucu şiiri, kendisinin olmaktan çıkmış ve dilden dile yayılarak kendi türünde başka örneklerin ve nazirelerin de yazılmasına yol açmıştır.

Kitabın düzeni şu şekilde kurulmuştur: Giriş, mersiye ve şerhi, ekler ve notlar, Osmanlıca metin, transkripsiyonlu metin ve el yazması metinler, dizin ve açıklamalı minyatürler. Giriş bölümünde mersiyenin kahramanı olan Şehzade Mustafa'nın hayatı, yetişmesi, onu çevreleyen ve sonunda hayatına mal olan siyasi ortam, tarihî bir çerçevede içinde biraz da fazlaca detaya kaçılarak verilmiştir. Bu tarihî arkaplanın yanı sıra Yahya Beğ'i bu hadise karşısında mersiyeyle kaleme almaya sevk eden psikolojik ve

sosyolojik unsurlar da ihmal edilmemiştir. Bütün olarak verilen bu arkaplan aynı zamanda okuyucuyu edebî metinleri daha yakından anlamayı sağlayan bir seviyeye getirmesi bakımından önem taşımaktadır. Giriş bölümü için kısaca “sebeb-i telif-i eser” demek de mümkündür.

Kitabın yaklaşık yarısını oluşturan ilk kısmından sonra ikinci kısımda esas metin yani manzume verilmiş ve şiirin geniş bir şerhi yapılmıştır. Eserin çekirdeğini oluşturan bu bölümde bütün bir metni müstakil olarak sunup açıklamaları da ayrı bir bölümde topluca vermek yerine şerh, beyit beyit yapılmış, böylelikle girişte verilen tarihî, psikolojik ve sosyolojik bilgilerin de desteği alınarak zihinlerde kalıcı olması sağlanmıştır. Şerh yapılırken hem mersiyenin tamamı göz önüne alınmak sureti ile şiir makro düzeyde incelenmiş hem de beytin taşıdığı dil ve mânâ özelliklerine yer verilerek mikro düzeyde bir açıklama yapılmıştır. Bunların yanı sıra aynı zamanda tarihî bir belge olduğu kabulünden hareketle metin tarihî bağlam içerisinde şerh edilmiştir. Bu bölümün en can alıcı noktası ise birbirinden bağımsız olarak ele alınması mümkün olmayan bir başka disiplinden –güzel sanatlar– istifade edilerek minyatürlerin bir tür yan belge olarak metni desteklemek üzere kullanılmış olmasıdır. Kısaca, A. Atilla Şentürk bu eserde uygulamaya çalıştığı metotla, yani bir edebî metni disiplinlerarası bir okuma ve yorumlama biçimiyle onu farklı kılmayı başarmıştır. Metin şerhi yapılırken yine alışılmadık bir şekilde seyahatnamelerden de yararlanılarak sadece yerli kaynaklarla yetinilmek yerine yabancı kaynakların da şerh-i mütûna hizmet etmesi sağlanmıştır.

Kitabın müstakil bir sonuç bölümü yoktur. Onun yerine yazar ekler ve notlar kısmı koyarak hem bu kitabı hazırlarken metnin anlaşılması karşısında yaşadığı tedricî süreci, zihni oluşumu iyi ve iz bırakıcı bir teknikle sunmuş hem de şerhine kısa haşiyeler yazmak sureti ile bu konudaki görüşlerini en azından eser bazında nihayetlendirmiştir.

Bu eser, konunun işlenişi, tekniği, kullanılan malzemenin yan disiplinlerden de faydalanılarak iyi bir şekilde örülmesi ve –belki de en önemlisi– sahadaki şerh-i mütun geleneğinin mecrasını değiştirmek gibi bir yolu açmış olması bakımından farklıdır.

Bu kitapla eski Türk edebiyatı sahasındaki çalışmaların, artık edisyon-kritikler ve divan tahlillerinden öteye geçtiği, hatta klasik edebiyat metinlerinin disiplinlerarası bir metotla ele alınmasının, metnin anlaşılması açısından ne kadar gerekli olduğu ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Beyit açıklamalarında tenkit edilebilecek bazı noktalar tabii olarak mevcuttur (II/5'e ek gibi). Ancak bunlar, eserin kendi içindeki bütünlüğünü bozacak kadar çok ve büyük nitelikte değildir.

Vildan Serdaroğlu-Şişman